

### **Austatud lugeja!**

Kuulsa Saksa sotsioloogi Niklas Luhmanni menetlusteooria väidab, et ainuüksi kohtuotsuses sisalduvast tõest ja õigusest ei piisa, et kohtuotsusega rahule jääda. Otsus peab olema ka legitiimne, et kanda endas tegelikku sotsiaalset väärtust. Luhmann rajab oma arutluskäigu sellele, et tõeni jõudmine kohtumenetluses ei ole võrreldav loodusteadustes kasutatavate meetoditega. Kui tõde on loodusteadustes iseenesestmõistetav, siis sotsiaalses läbikäimises põhineb tõde teistel kehtivusalustel, et tõde tõena ka tunnustataks. Luhmann väidab, et kohtuotsuse legitiimsust ei tagagi seetõttu mitte niivõrd selle tõe ja õiguse sisu ise, vaid selleni jõudmise protsess – teatud reegleid järgiv kommunikatsioon menetluse poolte vahel.

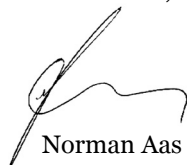
Eesti kriminaalmenetluse viimase aja arengut jälgides tundub samuti, et meie põhiprobleem ei ole mitte selles, et tõde ja õigust oleks vähe või et me selleni ei jõuaks, vaid hoopis see, et leitud tõde ja õigus pole alati piisavalt legitimeeritud menetluslike puudujääkide tõttu. Ma ei räägi siinkohal üksnes võimalikest seadusandlikest puudujääkidest, menetlusnormid koos eri poolte tegeliku käitumisega on see, mis legitimeerib otsuse sisu nii menetluspooltele endile kui ka ühiskonnale tervikuna.

2004. aastal toimunud kriminaalmenetluse reformiga võeti Eestis teatavasti kasutusele võistlev kohtumenetlus ja sellest alates on meie kriminaaljustiitsüsteem pidanud ennast kohandama uute reeglite ja põhimõtetega. Selle protsessi käigus on tulnud lahti mõtestada võistleva menetluse tegelik sisu ja tunnetada oma piire. Tagantjärele tuleb ka tõdeda, Eesti juristide ja seadusloojate esialgne nägemus võistlevast menetlusest võis olla mõnevõrra naivistlik ja et menetluspoolte praktilised oskused ei vastanud alati uue seaduse nõuetele.

Eesti õigussüsteem on aga olnud alati õppimisvõimeline ja nii asuti üsna pea pärast 2004. aasta reformi ette valmistama muudatusi nii menetlusreeglites kui ka menetluspoolte kompetentsis. Olulisemana neist jõustusid 1. septembril 2011 ulatuslikud muudatused kriminaalmenetluse seadustikus, mis vähemalt tõendamise valdkonnas kandsid eesmärki muuta kohtulik uurimine terviklikumaks ja võistleva menetluse nime väärilisemaks. Teisalt tuleb kindlasti mainida ka diskussioone ja muutusi, mis on olnud seotud menetluspoolte endiga. Nii on viimaste aastate jooksul oluliselt suurendatud nii advokatuuri autonoomiat õigusabi tagamisel kui ka prokuratuuri sõltumatust riikliku süüdistuse funktsiooni kandjana.

Käesolev Juridica number ongi mõeldud viimastel aastatel toimunud kriminaalmenetluslaste debattide ja muudatuste vahekokkuvõttena, kus leiavad käsitlemist selle nii institutsionaalsed kui ka menetluslikud aspektid.

Kuigi sotsiaalses läbikäimises võib tõde ja õigus olla mõnevõrra suhteline, on see siiski olemas. Kriminaalmenetluse eesmärk, sõltumata valitud mudelist, on see tõde ja õigus leida. Seetõttu on ekslik ka arusaam, et kontinentaaleuroopalik kriminaalmenetlus oma väidetava kompromissitu tõe poole püüdlamisega vastandub pigem reegleid tähtsustavale *common law* võistlevale menetlusele. Süüvides mõlema mudeli ajalukku ja arengusse, ei leiagi me sealt selliseid erinevusi, nagu esmapilgul võib-olla ootaksime. Seetõttu sooviksingi lõpetuseks heale lugejale südamele panna arusaamist, et menetlus ei ole eesmärk omaette, menetlus on vaid vahend.



Norman Aas